

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Οι κοινωνικές παράμετροι της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Ενότητα 8: Η μελέτη των αόρατων παιδαγωγικών πρακτικών

Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου

Σχολή Επιστημών της Αγωγής

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

Οι κοινωνικές παράμετροι της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Χειμερινό εξάμηνο 2015

Διδάσκουσα: Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου

avasil@ecd.uoa.gr

Μάθημα 8^ο: Η μελέτη των άορατων παιδαγωγικών
πρακτικών

Ερωτήματα

- 1) Πώς μπορούμε να αναλύσουμε διαφορετικές παιδαγωγικές πρακτικές;
- 2) Ποιες ταξικές παραδοχές εμπεριέχονται στις διαφορετικές παιδαγωγικές πρακτικές;
- 3) Ποιες οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις διαφορετικών παιδαγωγικών;

Basil Bernstein

Θεωρία των παιδαγωγικών πρακτικών

- Bernstein, B. (1975) *Class, codes and control*, Vol. 3, London: Routledge & Kegan Paul.
- Bernstein, B. [1989,1991](2000) *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bernstein, B. (1990) *The Structuring of Pedagogic Discourse, Class, codes and control*, Vol. 4, London: Routledge.
- Bernstein, B. [1996](2000 αναθεωρημένη έκδοση) *Pedagogy, Symbolic Control and Identity: Theory, Research, Critique*, Oxford: Rowman & Littlefield.

Αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές:
φιλελεύθερες/προοδευτικές και
ριζοσπαστικές/προοδευτικές

Bernstein, B. (1991β)(β' έκδοση) «Κοινωνική
τάξη και παιδαγωγικές πρακτικές»
Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος,
Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

6 χαρακτηριστικά προοδευτικών τάξεων νηπιαγωγείων αόρατης παιδαγωγικής

- Έμμεσος και όχι άμεσος έλεγχος της εκπαιδευτικού στο παιδί
- Η εκπαιδευτικός οργανώνει το πλαίσιο. Στη συνέχεια το παιδί το αναδιοργανώνει και το διερευνά.
- Το παιδί έχει μεγάλη ελευθερία ως προς την επιλογή, οργάνωση και διαχείριση του χρόνου στις δραστηριότητές του.
- Το παιδί ρυθμίζει τις κινήσεις του και τις κοινωνικές του σχέσεις.
- Δεν δίνεται μεγάλη έμφαση στην κατάκτηση εξειδικευμένων δεξιοτήτων.
- Τα κριτήρια αξιολόγησης είναι πολλαπλά, διάχυτα και δεν είναι εύκολο να μεταφραστούν ποσοτικά.

(Bernstein 1975: 116 – μετάφραση Α. Βασιλοπούλου).

Αόρατη παιδαγωγική:

➤ Ασθενής ταξινόμηση

Τείνουν να αναμεταδίδουν «συγχωνευμένες δεξιότητες» και γνωστικά αντικείμενα.

➤ Ασθενής περιχάραξη

Άρρητες σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, οι μαθητές έχουν περισσότερη ελευθερία.

Γενικότερα: Ασαφείς κανόνες πολιτισμικής αναμετάδοσης στον δέκτη. Φαινομενικά ελάχιστος εξωτερικός καταναγκασμός. (Βλ. όμως Chouliaraki 1996, 1998)

Ωστόσο, η σχέση ανάμεσα στους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους είναι «εγγενώς ασυμμετρική» (Bernstein 1991β: 114)

Κριτική στην αόρατη παιδαγωγική

- King (1979)
- Semel (1995)
- Delpit (1995)

Chouliaraki, L. (1998) “Regulation in 'progressivist' pedagogic discourse: individualized teacher-pupil talk, *Discourse & Society*, 9(1): 5-32.

- Αναλύει τον παιδαγωγικό λόγο σε μια μορφή προοδευτικής παιδαγωγικής: την εξατομικευμένη συζήτηση στη σχολική τάξη.
- Μετριασμός της εξουσίας του εκπαιδευτικού, θετικές ανατροφοδοτήσεις, ευθύνη της πράξης στους ίδιους τους μαθητές/τριες, χρήση ανοιχτών ερωτήσεων - προσωπικές ερμηνείες και απόψεις των μαθητών, ενδυνάμωση σχέσεων εκπαιδευτικού-μαθητή.
- ΑΛΛΑ: Κυριαρχία της ομιλίας του εκπαιδευτικού, συνεχής μετάβαση από εξατομικευμένη συζήτηση σε συζήτηση στην ολομέλεια, ερωτήσεις που μοιάζουν ανοιχτές στην πραγματικότητα κλειστές (απαιτούσαν συγκεκριμένες απαντήσεις).
- Στο όνομα της «προοδευτικής» παιδαγωγικής, δεν θίγονται από τον εκπαιδευτικό οι αρχές πάνω στις οποίες οικοδομείται η γνώση. Λείπει το λεγόμενο “fine tuning” – να βοηθήσει ο εκπαιδευτικός τον/την μαθητή/τρια να λύσει την απορία/πρόβλημα χρησιμοποιώντας τα μέσα που διαθέτει (βλ. και Edwards & Mercer 1987).

Κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, ΗΠΑ και Βρετανία

Διάκριση εντός της μεσαίας τάξης:

- **Επαγγελματικές κατηγορίες σε άμεση σχέση με το οικονομικό πεδίο/παραγωγή: Ορατή παιδαγωγική**
- Επαγγελματικές κατηγορίες στο πεδίο του συμβολικού ελέγχου «νέα μεσαία τάξη»: Αόρατη παιδαγωγική

(Bernstein 1975)

Dalton School, NY

City&Country School, NY

Απευθύνθηκαν στη «νέα μεσαία τάξη»: Διαθεματικά ΑΠ, προοδευτική παιδαγωγική του Dewey αλλά προετοίμαζαν για κολλέγιο, γνώση και μορφωτικό κεφάλαιο των ελίτ.
(Semel 1995 για ΗΠΑ του 1914-1935)

**Στα σχολεία που απευθύνονται στην εργατική τάξη,
σε χαμηλόμισθους, σε μειονότητες συνήθως
παρατηρούμε στοιχεία Ορατής παιδαγωγικής**

Στα σχολεία που απευθύνονται σε εύπορες
οικογένειες, μεσαίες κοινωνικές τάξεις συνήθως
παρατηρούμε στοιχεία Αόρατης παιδαγωγικής.

(βλ. μελέτη Jenkins 1990 για Βρετανία του 1920-1950)

Μπορεί η προοδευτική/αόρατη παιδαγωγική να είναι βοηθητική/απελευθερωτική για τους μαθητές από μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα;

Σε ποια μορφή;

Ποια προβλήματα εντοπίζονται σε τέτοιες πρακτικές;

Ο Bernstein δεν αποκλείει ότι η προοδευτική παιδαγωγική μπορεί να λειτουργήσει για τα λιγότερο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα υπό προϋποθέσεις:

- 1) προσεκτική επιλογή εκπαιδευτικών
- 2) επαρκής χρόνος προετοιμασίας για εκπαιδευτικούς
- 3) σχεδιασμός μαθημάτων που θα βοηθήσουν τα παιδιά να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους, και
- 4) τακτικές συναντήσεις με γονείς

(Sadovnik 1995: 419-420).

Περιπτώσεις επιτυχημένων παιδαγωγικών πρακτικών για μαθητές από μη προνομιούχα στρώματα: προοδευτικές (αόρατες) πρακτικές με στοιχεία ορατής παιδαγωγικής (Bourne 2004, Sadovnik 2008)

-North Star Academy/NSA (Newark, New Jersey)

-KIPP (Knowledge is Power Program) Academies

North Star Academy/NSA (Newark, New Jersey, ΗΠΑ)

- Φυσιογνωμία/σύνθεση: Ηλικίες 5-16. Παραδοσιακό σχολείο (όπου τα παιδιά φορούν στολές) με προοδευτικά στοιχεία. Μέρος του ΑΠ είναι Αφρο-κεντρικό (συμπεριλαμβάνονται στοιχεία της κοινότητας των Αφροαμερικανών για προσωπικό, μαθητές και γονείς). 90% λαμβάνουν δωρεάν σίτιση. Μειονότητες: 85% Αφροαμερικανοί, 15% Ισπανόφωνοι.
- Δέχεται πολύ μικρή δημόσια χρηματοδότηση σε σχέση με άλλα σχολεία της περιοχής (είναι ανάδοχο σχολείο/charter school).
- Στόχος: η προετοιμασία όλων των μαθητών για το κολέγιο, άμβλυνση ανισοτήτων αστικών/περιφερειακών σχολείων.

(Sadovnik 2008)

North Star Academy/NSA (Newark, New Jersey, ΗΠΑ)

Πρακτικές:

- Διευρυμένο ωράριο, δουλειά για το σπίτι. Μικρές τάξεις, δομημένο, οργανωμένο μαθησιακό περιβάλλον. Έμφαση στις διαδικασίες γραπτής αξιολόγησης και στην προετοιμασία τους. Ανάπτυξη κριτικής σκέψης και ερευνητικών δεξιοτήτων. Συνεργασία οικογένειας-σχολείου.
- Και στοιχεία προοδευτικής παιδαγωγικής: συμβουλευτικές ομάδες, εκθέσεις.
- Αξίες που προωθούνται είναι η παρακολούθηση των μαθημάτων και η σχολική επιτυχία (μεσαία τάξη) ΑΛΛΑ ΚΑΙ προσπάθεια διατήρησης της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας (διπλή ταυτότητα).

(Sadovnik 2008)

North Star Academy/NSA (Newark, New Jersey, ΗΠΑ)

Αποτελέσματα:

- Μαθητές με χαμηλές επιδόσεις κατά την εισαγωγή.
- Στην πορεία σχολική επιτυχία και διπλάσια επίδοση από μαθητές σε άλλα σχολεία της περιοχής καθώς και μεγαλύτερη επίδοση από τον ΜΟ σε όλες τις πολιτείες.
- 100% των αποφοίτων παρακολουθούν κολέγια 4ετούς φοίτησης.

(Sadovnik 2008)

North Star Academy/NSA (Newark, New Jersey, ΗΠΑ)

- Ισχυρή ταξινόμηση και περιχάραξη. Αλλά καλλιέργεια υψηλών προσδοκιών, μέριμνα για μαθητές.
- Χαλάρωση των περιχαράξεων όταν εσωτερικευθούν οι προσδοκίες του σχολείου, οι αξίες της παρακολούθησης, της σχολικής εργασίας.
- Τι είδους πρακτικές: προοδευτικές (αόρατες) πρακτικές με στοιχεία ορατής παιδαγωγικής.

Θα πρέπει οι μη προνομιούχοι μαθητές να εκπαιδεύονται σαν «λευκοί μεσαίας τάξης» προκειμένου να οδηγηθούν στη σχολική επιτυχία;

Επιβολή της κουλτούρας της «λευκής μεσαίας τάξης»; (Horn 2006) ή «κώδικες της ενδυνάμωσης» (Delpit 1995);

Ο Bernstein σημειώνει ότι όταν η κοινωνικοποίηση και η μετάδοση του κώδικα της «λευκής μεσαίας τάξης» γίνεται με ρητό τρόπο στους μη προνομιούχους μπορεί να είναι βοηθητική (βλ. North Star), σε αντίθεση με τις πλήρως αόρατες παιδαγωγικές πρακτικές που επικρατούν στα σχολεία των λευκών μεσαίας τάξης.

Παραδείγματα σχολείων όπου η αόρατη παιδαγωγική είχε θετικά αποτελέσματα σε μαθητές από μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα:

1. The Grange Primary School (Derbyshire, Βρετανία): Ο διευθυντής του δημοτικού σχολείου, Richard Gerver και οι συνεργάτες του, μετέτρεψαν το σχολείο με εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά επίδοσης σε πόλη διοικούμενη από τα παιδιά (Grangeton). <http://www.youtube.com/watch?v=ck-KrObORfl>
2. Central Park East Secondary School (CPESS), Ανατολικό Χάρλεμ (ΗΠΑ) (υπό τη διεύθυνση της Deborah Meier κατά τη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990) (Meier 1995, Cazden 1995, Semel 1995, Sadovnik&Semel, 2000)
3. Σχολείο Φουρφουρά Νομός Ρεθύμνου, υπό τη διεύθυνση του Άγγελου Πατσιά. <http://tvxs.gr/news/paideia/tvxs-synenteyksi-dimotiko-sxoleio-foyrfoyra-ena-sxoleio-orthanoixto-stin-koinonia>

Μικτή παιδαγωγική

Συνδυασμός στοιχείων ορατής και αόρατης παιδαγωγικής: σαφή τα κριτήρια αξιολόγησης αλλά χαλάρωση του ιεραρχικού χαρακτήρα της σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή.

(Morais & Neves 2001, Morais 2002, Morais, Neves&Pires 2004)

Κείμενα αναφοράς

- Bernstein, B. [1989, 1991](2000α) «Περί ταξινόμησης και περιχάραξης της εκπαιδευτικής γνώσης» στο *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bernstein, B. [1989, 1991](2000β) «Κοινωνική τάξη και παιδαγωγικές πρακτικές» στο *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bernstein, B. [1989, 1991](2000γ) «Κώδικες, τροπές και διαδικασία πολιτισμικής αναπαραγωγής» στο *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Βιβλιογραφία

- Atkinson, P. (1985) *Language, Structure and Reproduction: An introduction to the sociology of Basil Bernstein*, London: Methuen.
- Bernstein, B. (1975) *Class, codes and control*, Vol. 3, London: Routledge & Kegan Paul.
- Bernstein, B. [1989, 1991](2000) *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bernstein, B. (1990) *The Structuring of Pedagogic Discourse, Class, codes and control*, Vol. 4, London: Routledge.
- Bernstein, B. (1996/2000)(αναθεωρημένη έκδοση) *Pedagogy, Symbolic Control and Identity: Theory, Research, Critique*, Oxford: Rowman & Littlefield.
- Cazden, Courtney (1995) Visible and Invisible pedagogies in literacy education, in P. Atkinson, B. Davies & S. Delamont (eds.) *Discourse and Reproduction*, New Jersey: Hampton Press.
- Bourne, J. (2004) "Framing Talk: towards a 'radical visible pedagogy' " in Muller, J. Davies, B. & A. Morais (eds.) *Reading Bernstein, Researching Bernstein*, London: RoutledgeFalmer.
- Chouliaraki, L. (1996) Regulative practices in a 'progressivist' classroom: 'good habits' as a 'disciplinary technology'. *Language and Education*, 10 (2): 103-118.
- Chouliaraki, L. (1998) "Regulation in 'progressivist' pedagogic discourse: individualized teacher-pupil talk, *Discourse & Society*, 9(1): 5-32.
- Davies, B. (1995) "Bernstein on classrooms" in Atkinson, P., Davies, B. & S. Delamont (επιμ.) *Discourse and Reproduction: essays in honor of Basil Bernstein*, 137-157.
- Delpit, L. (1995) *Other people's children*, New York: The New Press.
- Delpit, L.D. (2004), "The silenced dialogue. Power and pedagogy in educating other people's children" in Ladson-Billings G. & Gillborn D., *Multicultural Education*, London: RoutledgeFalmer, 225-242.(πρώτη δημοσίευση στο Halsey κ.ά. 1997)
- Edwards, D. and N. Mercer (1987) *Common Knowledge: The Development of Understanding in the Classroom*, London: Routledge.
- Horn, H. (2006) *KIPP as new age psychological sterilization*, EDDRA, December 8, 2006.
- Jenkins, C. (1990) "The professional middle class and the origins of progressivism: A case study of the new educational fellowship, 1920-50", *CORE*, 14(1), University of London, Institute of Education.
- King, R. (1979) "The search for the 'invisible' pedagogy" *Sociology* 13(3): 445-458.
- Moore, R. (2013) *Basil Bernstein: The thinker and the field*, London: Routledge.
- Sadovnik, A.R. (1995) Basil Bernstein's theory of pedagogic practice: a structuralist approach. στο A. R. Sadovnik (επιμ.) *Knowledge and Pedagogy: The sociology of Basil Bernstein*, Westport: Ablex, 3-35.
- Sadovnik, A. R. (2008) "Schools, social class, and youth: a Bernsteinian analysis" στο L. Weis (επιμ.) *The Way Class Works*, New York: Routledge, σσ. 315-328.
- Semel, S. F. (1995) "Basil Bernstein's theory of pedagogic practice and the history of American progressive education: Three case studies", A. R. Sadovnik (επιμ.) *Knowledge and Pedagogy: The sociology of Basil Bernstein*, Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Σολομών, Ι. (1989) «Εισαγωγή στην προβληματική της πολιτισμικής αναπαραγωγής του Basil Bernstein» στο B. Bernstein *Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος*, (εισαγωγή-μετάφραση Ι. Σολομών), Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 15-39.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη [εδώ](#).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου 2015. Αλεξάνδρα Βασιλοπούλου. «Οι κοινωνικές παράμετροι της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Εισαγωγή». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: opencourses.uoa.gr/courses/ECD105.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: ΜΠΑΖΙΛ ΜΠΕΡΝΣΤΑΪΝ. Copyrighted. Σύνδεσμος:
http://www.thefullwiki.org/Basil_Bernstein. Πηγή: www.thefullwiki.org.

Εικόνα 2: Dalton School, NY. Σύνδεσμος:
<http://www.dalton.org/podium/default.aspx?t=153827>. Πηγή: www.dalton.org.

Εικόνα 3: City&Country School, NY. Copyrighted.

